

Mehmet Bilal Çimen

<https://orcid.org/0000-0001-7616-1212>

Principal, Kavaklı Secondary School, Turkey, cimenbilal21@gmail.com

Uğur Kınar

<https://orcid.org/0009-0003-4286-769X>

Principal, Demirli Baran Primary School, Turkey, ugur.kinar@gmail.com

Pelin Gülizar Erdoğan

<https://orcid.org/0009-0009-1685-9200>

Assistant Principal, Fatih Sultam Mehmet Secondary School, Turkey, pelin_erdogan@hotmail.com

Mahmut Sayılğan

<https://orcid.org/0009-0007-9023-2735>

Assistant Principal, Milli Egemenlik Secondary School, Turkey, msayilgan21@gmail.com

Hacı Koçyiğit

<https://orcid.org/0009-0004-4362-4160>

Principal, Eczacı Sabri Aydın Secondary School, Turkey, hacikocyiigit.0133@hotmail.com

Mehmet Şahin Taş

<https://orcid.org/0007-0007-0114-1349>

Assistant Principal, Karagözü Secondary School, Turkey, tas_sahin_21@hotmail.com

Atf Künyesi | Citation Info

Çimen, M. B., Kınar, U., Erdoğan, P. G., Sayılğan, M., Koçyiğit, H. ve Taş, M. Ş., (2023). Geçmişten Bugüne Çeçen Bağımsızlık Hareketleri ve Bu Harekette Yer Alan Önemli Şahsiyetler, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 10 (6), 2400-2416.

Geçmişten Bugüne Çeçen Bağımsızlık Hareketleri ve Bu Harekette Yer Alan Önemli Şahsiyetler

Öz

Bu çalışmanın amacı geçmişten bugüne Çeçen bağımsızlık hareketlerini değerlendirmek ve bu bağımsızlık hareketinde yer alan önemli şahsiyetleri incelemektir. Çeçen bağımsızlık hareketi birçok Çeçen liderliğinde gerek Rus ordularına gerek diğer emperyalist ülkelere karşı direniş göstermiştir. Çeçen halkı Kafkas halklarıyla birlikte 1750 senesinden itibaren Rusların yönetimine ve işgal politikasına karşılık bağımsızlık mücadelesi vermiştir. Bu bağımsızlık mücadelesi 1850 ve 1990 yıllarında zirveye ulaşmıştır. Rusya'nın zor durumda olması 1996 senesinde "Hasavyurt Anlaşması"nın yapılmasına neden olmuş ve Çeçenistan devleti fiilen özgürlüğü elde etmiştir. Çeçenistan halkının fiilen özgürlüğü elde etmesinde Şeyh Mansur, Şeyh Gazi Muhammed, Şeyh Hamza ve Şeyh Şamil gibi şahsiyetlerin ciddi katkıları olmuştur. Fakat ilerleyen süreçlerde Çeçenistan devletinin fiilen özgür

olması onu kargaşa ve çatışma durumlarından kurtaramamıştır. Çeçenistan hükümeti güç kaybetmesini fırsat bilen “Vahhabiler” gurubu ortaya çıkmış toplumda tehlike saçmaya başlamışlardır. Bu kargaşaya son vermek için Kadirov hükümeti, 2000’li yılların başında Rusya’nın desteğiyle tekrar asayiş sağlamıştır. Dolayısıyla Çeçen halkı tarafından Kadirov hükümetinin Rusya ile yakın ilişkisinden ve insan haklarının ihlalden fazlaca tenkit edilirken kaostan ve savaştan yorgun düşen halk, topluma düzen ve huzur kazandırmasından ötürü “kötünün iyisi” bağlamında Kadirov hükümetini tercih ettikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çeçen, Çeçenistan, Rusya, Bağımsızlık Hareketleri, Çeçen Savaşları

Chechen Independence Movements from Past to Present and Important Personalities in this Movement

Abstract

The aim of this study is to evaluate the Chechen independence movements from past to present and to examine the important personalities involved in this independence movement. Chechen independence movement has shown resistance against both Russian armies and other imperialist countries under the leadership of many Chechens. The Chechen people, together with the Caucasian peoples, have struggled for independence against the Russian rule and occupation policy since 1750. This struggle for independence reached its peak in 1850 and 1990. The difficult situation of Russia led to the "Hasavyurt Agreement" in 1996 and the Chechen state gained de facto freedom. Personalities such as Sheikh Mansur, Sheikh Gazi Muhammad, Sheikh Hamza and Sheikh Shamil have made significant contributions to the Chechen people's de facto liberation. However, the de facto freedom of the Chechen state could not save it from turmoil and conflict situations in the following processes. Taking advantage of the Chechnya government's loss of power, the "Wahhabis" group emerged and started to spread danger in the society. In order to put an end to this turmoil, the Kadyrov government restored order with the support of Russia in the early 2000s. Therefore, while the Chechen people criticised the Kadyrov government for its close relations with Russia and violation of human rights, it was seen that the people who were tired of chaos and war preferred the Kadyrov government in the context of "the lesser of two evils" because it brought order and peace to the society.

Keywords: Chechen, Chechnya, Russia, Independence Movements, Chechen Wars

Giriş

Kafkasya denildiği zaman, elli civarında yerel millet ve otuz yedi lisanın konuşulduğu ve tartışmalara yol açan hudutlarıyla daimi biçimde kavganın hâkim olduğu bir coğrafyayı betimlemekteyiz. Çoğunlukla dağlık bir bölge olan Kafkasya, tarih boyunca çatışmaların yoğun olarak yaşandığı bölgelerden biri olmuştur. Nüfusu yaklaşık 22.500.000 civarında olan Kafkasya’nın çatışma bölgesi olmasının en önemli sebeplerinden biri, bölgede elli kadar etnik grubun yaşaması ve otuz yedi dilin varlığının bulunmasıdır. Bu sebeple “Dillerin Dağı” olarak adlandırılan Kafkasya, Kafkas Dağları’nın bölgeyi ikiye bölmesi ile Kuzey ve Güney Kafkasya olarak ayrılmaktadır (Mankoff, 2012). Güney Kafkasya bölgesi, 1991 yılında Sovyet Sosyalist

Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması ile bağımsızlıklarını ilan eden Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan bağımsız devletlerinden oluşmaktadır. Harita 1'de görüleceği üzere Kuzey Kafkasya bölgesi ise Rusya Federasyonunun hâkimiyetinde olan Adıgey, Karaçay-Çerkes, Kabardin-Balkar, Kuzey Osetya, Çeçenistan, İnguşetya ve Dağıstan Cumhuriyetleri'nden oluşmaktadır (Çeçen, 2019). Kuzey Kafkasya içindeki etnik grupların en büyüğünü Çeçenler oluşturmaktadır. Çeçenistan Cumhuriyeti ise çatışmaların en yoğun yaşandığı ülkelerden biridir. Başkenti Grozni olan ve 17.300 kilometrekare büyüklüğe sahip olan Çeçenistan'da, 2020 yılında yapılan sayıma göre %97,4'ü Çeçen, %0,9'u Rus, %0,7'si Kumuk, % 0,4'ü Avar, %0,2'si Nogay, %0,1'i İnguş, kalan %0,3'ü de Ermeni, Ukraynalı ve başka etnik gruplardan oluşan toplam 1 milyon 488 bin 392 insan yaşamını sürdürmektedir. Karadeniz ile Hazar Denizi ortasında bulunduğu ve Asya ile Avrupa arasında geçit vazifesinde olmasından ötürü jeopolitik bir öneme sahip olan Çeçenistan, yeryüzü şekilleri bakımından genellikle dağlık ve ormanlık bir arazide kurulmuştur. Ayrıca Kafkasya'nın en önemli nehirlerinden biri olan Terek Nehri'ni de içinde barındırmaktadır. Terek Irmağı'nın en büyük kollarından birini oluşturan Sunja Nehri ise diğer önemli su kaynaklarından biridir. Küçük ama verimli petrol rezervlerine, yer altı gazlarına, madensuyu kaynaklarına ve çimento, orman ve inşaat için kullanılan yapı gereçlerinden biri olan kile sahip bir coğrafyada bulunması, Çeçenistan'ın jeopolitik önemini daha fazla arttırmaktadır (Erkılavuz, 2018). Coğrafi bakımdan mühim bir yerde bulunan Çeçenistan, Çarlık Rusya döneminden itibaren Rusların sıcak denizlere inme siyasetinin en mühim amaçlarından biri olmuştur. Ancak Çarlık Rusya döneminden itibaren Rusların devam eden saldırgan ve yayılmacı politikalarına karşı bağımsızlık mücadelesi yürüten Çeçenler, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve onun yerine Rusya Federasyonu (RF)'nin kurulmasıyla gerek kültürel gerek politik bakımdan geniş bir açılım yaşamıştır. Bu açılım süreci ile birlikte gelişen Çeçen ayrılıkçı hareketi, meselenin bağımsızlık hareketinden koparak terörizm ile bağdaştırılmasına yol açmıştır. Bu araştırmanın amacı, Ruslara karşı bağımsızlık savaşı olarak nitelendirilen Çeçen bağımsızlık mücadelelerini ve bu süreçte yer alan önemli şahsiyetleri ele almaktır.

2. Çeçenler ve Çeçenistan

2.1. Çeçenlerin Menşei ve Çeçen Adının Kökenleri

Kafkasya'nın en kadim topluluklarından birinin Çeçenler olduğu görülmektedir. Tarihi araştırmalar yapan Avrupalılar ekseriyetle, Çeçen halkının 'Şam' üstünden Kafkasya'ya ulaştığını ve "Âli Arab" yani Arap ırkına bağlı bir topluluk olduğunu ifade ederler. Birtakım araştırma yapan insanlarda Çeçen halkının esasen Çerkez toplumu olan 'Kabardeyler'in ırkından olduğunu savunurlar. Rus tarih araştırmacıları, Çeçen halkının 'menşei' hususuna farklı bir bakış açısı katarlar ve Çeçen halkının 'Hurriler' veya 'Urartular' ırkından olduğunu

söylerler. Mevcut hususta aynı zamanda ‘Hurriler’ ve ‘Urartular’ın lisan biçiminin ‘Çeçen/Vaynakh’ lisan biçimiyle ortak unsurlar bulundurduğunu savunurlar. Çeçen halkının ‘Türk’ soyuna bağlı bulunduğunu öne süren tarih yazarlarıysa önceden bu konuyu “Nuh’un gemisinin” Ağrı Dağı’na ulaşmasıyla ilişkilendirip Hz. Nuh’un oğlu Yafes’in yedi erkek çocuğundan birinin isminin Türk olduğunu ve soyunun Dağıstan coğrafyasında ürediğini savunuyorlardı. Ama yapılmış olan son araştırmalar, Çeçen halkının Türk soyundan gelmediğini gösterip Türk milletiyle herhangi soy ve lisan benzerliği bulunmamıştır (Çeçen, 2019).

Harita 1. Çeçenistan Siyasi Haritası

Çeçen halkı ilk dönemlerde, “Gargarlar”, “Duvaylar”, “Dzurdzuklar”, “Canarlar (Tsanarılar)”, “Kaxetiler (Kahetiler)”, “Alarodıllar-Çartalalılar”, “Hevsurlar (Xevsurlar)-Pşavlar”, “Tuskiler” adlarını kullanmışlar. Fakat sonrasında Tuşlar, İnguşlar ve Çeçenler kendilerini “Vaynakh” ismi ile özdeşleştirmişlerdir. “Vay” kelimesi “kendi, kendisi, kendimiz, biz” anlamında kullanılırken “Nakvayh” kelimesi “halk, insanlar, adamlar, öbek, topluluk, cemaat, ya da tanıdık olmayan- yabancı-” anlamına kullanılmıştır. “Vay-nakh” kelimesinin birleşimi ise “bizim halkımız”, “bizim ulusumuz”, “halkımız”, “kendi halkımız” anlamı taşımaktadır (Kutlu, 2005).

Tek başına “Çeçen” kelimesinin farklı dillerde çeşitli anlamları vardır. Rusça’da “kuş cıvıltısı”, “zarafet” anlamlarını taşıırken Çuvaşça’da “yakışıklı”, “güzel” anlamlarına gelmektedir. Çeçen kelimesinin Çağatayca, Kazanca veya Kırgızca olabileceği görüşü de hâkimdir. Bu dillerde kullanımı ise “Ferzane”, “zeki”, “tiz”, “hünermend” anlamları taşımaktadır (Mansur, 1995). Lezgiler ve Kumuklar, Çeçenler için “Misçeğam” derken Gürcüler “Kist”, Çerkesler “Şeşen” olarak adlandırmışlardır.

“Çeçen” adı ilk olarak Ruslarca 1732 senesinde Kafkasya’da bulunan boy ve aşiret kavimlerini ifade etme amacıyla “Grozni” civarlarında bir köye verilmiştir. Sonrasında ad kalıp olarak coğrafyada yaşamını sürdüren bütün milletler için ifade edilip şu anki politik manasına kavuşmuştur (Kurban, 2020). 17. yüzyılda Çeçenler, Müslümanlığı resmi din olarak kabul

etmişlerdir. Çeçenlerin bir kısmının Kafkas-Rus savaşlarından sonra Osmanlı İmparatorluğu topraklarına göç ettikleri görülmektedir. Diğer kısım Çeçen milletiye Kuzey Kafkasya Dağlıları Cumhuriyeti'ne bağlanmışlardır (Ersoy, Kamacı, 1994).

2.2. Çeçenlerin Bağımsızlık Mücadeleleri

Nahçiy, genel ismiyle Gargar, İsadnk (Sod), Durdzuk, Kist gibi Çeçen topluluklarının isimleri Yunan-Roma, Gürcü ve Ermeni kaynaklarında M.Ö. VIII. yy'dan beri vardır. Çeçenler MS I. yy'da "Alan Kavim Birliği"ne katılmış ve 4. yy'daki Hun işgalinden sonra Kuzeydoğu ve Orta Kafkasya'ya gitmişlerdir. Bu istila sonrasında Çeçenler, tüm Kafkasya'nın politik yaşamında aktif rol üstlenmişlerdir. XIII. yy'da Çeçenistan, Moğol saldırılarına uğramıştır (Çatalkılıç, 2016).

Moğollarla yapılan savaşı Çeçenler kazansalar da 1238-1240 senelerinde "Mengü Han"dan kaynaklı dağlara çekilme mecburiyetinde olmuş ve ülkenin tüm toprakları "Cuci Ulusu" topraklarına dahil olmuştur. 2. Moğol saldırısı 1395'te Timur'un "Sunja Irmağı" havzasına ulaşmasıyla başlamış. Timur 3-4 senelik hâkimiyetine karşın bölgedeki dağlık kesimleri kazanamamıştır (Anadol, 1995). Çeçenler, sürekli olan Moğol saldırıları karşısında çekildikleri dağlarda özgürlüklerini muhafaza etmeyi başarıp ve bu uzun süre devam eden savunma değişik kale mimarisinin meydana gelmesine sebep olmuştur. Çeçenistan'ın dağlık bölümlerinde şu an bile bu çeşit savunma kalelerinin izlerine ulaşmak mümkündür. (Mansur, 1996).

Resim 1. Çeçenlerin Bağımsızlık Mücadeleleri

Ruslar XVI. yy'ın birinci döneminde Kuzey Kafkasya'ya taraf sistematik bir biçimde yayılmaya başlamıştır. Terek Irmağı'nı ele geçirdikten sonra bu ırmağın kıyısında bulunan "Terki Kalesi"ni ve 1718 senesi sonrasında "Terki Kalesi" gibi birden fazla kale yaparak Kafkasya'daki cephelerini git gide güçlendirmiştir. Ama Çeçenler 7 Temmuz 1732 tarihinde Yb. Koh komutasındaki Rus ordularını yenmiş ve bu dönemden başlayarak Rus literatürlerinde "Nahçiy" milletinin ismi Çeçen, ülkelerinin ismi ise "Çeçenya" şeklinde yerini almıştır (Özcan, 2014).

2.2.1. Ruslarla Bağımsızlık Mücadelesi

Osmanlı, Rusya ve İran üçgeni arasında bulunan Çeçenistan, Rusya'nın stratejik çıkarları bakımından oldukça mühim coğrafi konumda bulunmasından ötürü burayı askeri ve ticari merkez haline dönüştürerek burada oluşabilecek herhangi bir Kafkasya halklarının birleşmesine engel olup izin vermemek ve bölgeyi kontrol altına almak istemiştir. Buradan da Osmanlı ve İran sınırlarını ele geçirip sıcak denizlere açılmak ve bölgenin hidrokarbon ve petrol kaynaklarını kazanmaya çalışmıştır. Çeçenistan'ın Rusların Karadeniz'e geçebilmesini gerçekleştirmek bakımından büyük bir ehemmiyetinin olması ve stratejik yönden de önemli bir konumda bulunması bu bölgenin istilasının lüzumunu meydana getirmiş ve bu gerekçeler bölgenin tarihsel akışını önemli oranda oluşturmuştur (Yıldız, 2017).

Çeçen halkının hayat biçimi, kültürleri ve inançları yönünden Ruslardan farklı olması ve Rusların uyguladıkları dayatmacı siyasete direniş gösterip savaşmaları, bir müddet sonra büyük bir isyan hareketine evrilmesine nedendir. Bütün bu nedenler bölgenin tarihi akışına doğrudan tesir etmiştir. Rusların "Terraincognita" şeklinde ifade ettiği Kafkasya'nın tek hamlede fethedilmesi mümkün olmayan bir bölge olduğu kabul edildiğinden ilk olarak Rusya ile Kuzey Kafkasya arasına karakter bakımından "Dağlılar" a benzeyen cesur, sert, dayanıklı bir topluluk yerleştirilmiş, Hazardan Azak denizine kadar ulaşan bir savunma safi yapılmış sonrasında coğrafi husustan, politik çekişmelerden Güney Kafkasya'daki Ermenilerden ve Ortodoks Gürcülerden faydalanılmıştır. Böylece dağ çevreleri basit biçimde kazanılmıştır. Ayrıca dağ mücadelelerine alışmış birlikler yetiştirilip yarım yüzyıldan fazla devam eden zorlu bir mücadele sonrasında işgal bitmiştir. İşgal karşısında tüm Çerkez boyları evvelden daha güçlü bir biçimde bir araya gelmiş ve bununla beraber Kumuklar, Avarlar, Çeçenler ve diğer topluluklar arasında memleket savunması hususunda düşünce birliği sağlanmıştır ve Rusya'ya izin verilmemiştir (Uludağ, 2006). Rusların Kafkasya'yı ele geçirme dönemi "Çar İvan"ın (Korkunç İvan) 1552 Kazan ve 1556 senesinde Astrahan Hanlıklarını ele geçirmesiyle başlamış ve Rus yenileşmesinin en mühim yüzlerinden biri sayılan I. Petro'nun koltuğa oturmasıyla hızlanmıştır. Tahta geçtiği gibi I.Petro Orta Asya ve İran üstünden Hindistan'a ulaşmayı istemiştir. Bunu gerçekleştirmek için Kafkasya'da var olan geçitlere gereksinim hissetmiştir. Bundan ötürü "Azak Kalesi"ni kuşatarak ve ele geçirmek istemiştir. Petro sonrasında tahta geçen "Çariçe Katerina"nın döneminde de aynı siyaset sürdürülmüş ve 1783 yılında bu sürecin en önemli aşamalarından biri olan Kırım'ın işgali gerçekleştirilmiştir. Rusların Kafkaslardaki ilerleyişi bakımından ikinci önemli dönüm noktası 1801'de gerçekleştirdikleri Gürcistan'ın işgalidir. Bu ilerlemeleri Osmanlı Devleti ve İran'ın gerileme sürecinden ötürüdür (Babazade, 2019).

Rusya'nın 1791 yılında "Anapa'da Osmanlı birliklerini ve 1775 yılında "Derbent'te İran birliklerini yenmesi, Rus egemenliğinin Dağıstan'ın düz alanlarında sağlam hale getirmiştir. 1813 yılındaysa İran'dan bütün Dağıstan'ın kontrolünü ele geçirmeleri Kafkaslardaki egemenliklerini kuvvetlendirmek için büyük bir adımdır (Nevruz, 2015). Kafkasya'ya hukuki olarak sahip Ruslar, fiilen de sahip olabilmek amacıyla insani duygulardan uzak siyasetlere ve çeşit çeşit zorbalıklara başvurmuş. Bu hareketlerle Kafkasya milleti üstünde dayatmalar uygulanmış ve mezhep-etnik çatışmalar oluşturularak Rusya'ya karşı milli birliğin kurulmasına engel olunmaya çalışılmıştır. İçinde bulunmuş oldukları bu üzücü vaziyet Kafkasya milletini derhal bir şeyler yapmaya, kuvvetsizliklerine ve yardımsız kalmalarına karşın, Rusya'ya karşı birleşip ve direnmeye mecbur olmuşlardır (Abdullayev ve Elma, 2009). Kafkasyalı Müslümanların başlatmış olduğu bu istiklal mücadelesi Ruslar ve Kafkasyalılar arasında bir harbin başlamasına nedendir. XIX. yy'da Ruslarla Kuzey Kafkas milletleri arasında süren bu harplere, harplerde müridlerin başrolde olmaları nedeniyle "Mürid Savaşları", savaşların cereyan ettiği alana nispeten "Kafkas Savaşları" ve Dağlı kavimlerle yapılması itibariyle "Dağlıların Savaşları" denilmiştir (Uludağ, 2006).

2.3. Çeçen Halkının Bağımsızlık Mücadelesini Yürüten Şeyhler

2.3.1. Şeyh Mansur Dönemi

Resim 2. Şeyh Mansur

İmam Mansur, çocukluğunda çobanlık yapmış olup ayrıca ziraat ve marangozluk ile uğraşmıştır. İmam Mansur'un yaşamı ile alakalı birçok insanın değişik düşünceleri vardır. Hakkındaki değişik görüş ve düşüncelerden ötürü adeta efsane bir adam haline bürünmüştür. Bir inanışa göre İmam Mansur, Nogayların ırkından geldiği savunulmuş hatta bu inanış Jorga ve Hammer tarafından da destek görmüştür. Kazım Bek, İmam Mansur'un Orenburglu bir Tatar olduğunu ileri sürmüştür. Mirza Hasan Dağıstanî ise İmam Mansur'un 1784 senesinde Osmanlı Devleti tarafından ajan göreviyle Dağıstan'a gönderildiği düşüncesini ileri sürmüştür. Fakat Quelquejay ve Bennigsen bu bahsin yanlış olduğunu belirtmiştir. Osmanlı Devlet belgelerinin incelenmesi sonucunda de bu iddianın yanlış olduğu görülmüş ve mevcut arşiv belgelerinin hiçbirinde İmam Mansur'un Osmanlı ajanı olduğuna dair bir ifadeye rastlanılmamıştır (Bardakçı, 1996).

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi Türk yazarları da Osmanlı arşivlerinden ve dönemin tarihsel sürecinden hareketle İmam Mansur'un Çeçen kökenli biri olduğu hususunda düşünce

birliğinde olmuşlardır. Ahmet Cevdet Paşa da aynı düşünceyi ileri sürmüş hatta asıl adının “Uşurma” olduğunu ifade etmiştir. İmam Mansur, kısa bir zaman diliminde Kafkaslar tarafından sevilip özümsemiş ve Kafkasya'nın her yanında, Müslümanların önderi olarak kabul edilmiştir. İmam Mansur, bilhassa vermiş olduğu hutbe ve vaazlarıyla milletin ilgi odağı haline gelmiştir. Genellikle “Gazavât” çağrısında bulunarak, hatta vaazlar vererek birçok yeri gezdiği hususunda söylentilerde vardır. İmam Mansur'un bu gaza ve cihad davetini toplum karşılıksız koymamıştır. Çünkü İmam Mansur'un rüyasında Hz. Muhammed (SAV)'den cihad için buyruk aldığı ve görevli olduğu biçimindeki söylenenler, yerden almış olduğu bir avuç tozu düşmana savurmasıyla düşmanları dağıtması, pişirmiş olduğu yemeklerin bitmemesi ve çalmış olduğu davulun üç günlük yoldan duyulabilmesi gibi söylentiler toplum arasında yayılmıştır. Ruslara tutsaklar gibi boyun eğme tehlikesi karşısında onun vaazlarından ve sohbetlerinden çıkan anlamları dikkatlice anlamlandırmaya çalışan Kafkas milleti ise tam anlamıyla yeniden dirilmişçesine değişmeye ve İmam Mansur'un çevresinde birleşmeye başlamıştır.

İmam Mansur, Dağıstan'da Nakşibendî tarikatına bağlı olup tarikat kuralları çerisinde bütün safhaları tamamlayıp icazet alarak şeyhlik derecesine ulaşmış ve bu nedenle Şeyh Mansur adıyla anılmıştır (Yılmaz, 2015). Şeyh Mansur, düzensiz ve küçük vaziyette olan Çeçen güçlerine de liderlik yaparak birleştirmiş ve Ruslara karşı koymada daha teşkilatlı bir vaziyete dönüştürmüştür. 1783 yılında başlamış olan bu direniş, 1793 yılına kadar oldukça şiddetli bir süreç geçirmiştir. Şeyh Mansur'un başlatmış olduğu bu mücadele Rusların, Kuzey Kafkasya'da çabuk bir biçimde yayılmasıyla aynı zamanda olmuştur. Ruslar, 1782 yılında Çeçenleri yenmiş, 1783 senesinde Kırım'ı ele geçirerek Kabartey'e girdikten sonra 1784'te Daryal üstündeki Vladikafkas Kalesini yapmış ve Gürcistan yolunu açmışlardır (Budak, 2002).

Halkın, camilerde gazavâta çağrı için yapılmış olan vaazlar ve istiklal mücadelesi, davet adına dağıtılmış olan risalelerde verilmiş iletileri özümsemesi ve harekete geçmesiyle, Şeyh Mansur ilk zaferini Aldı'da elde etmiştir. Ruslar bu savaştan sonra, 1762 yılında Mezgüdü civarlarında Taman adasını işgal etmiş fakat Çeçenler, Osmanlı-Rus savaşlarından faydalanmış ve Mezgüdü, Taman tarafları olmak üzere iki bölgeden saldırarak bölgenin kontrolünü kazanmışlardır. Aynı ay içinde Şeyh Mansur, kendisine dahil ettiği Kumuk beyleriyle Kızlar Kalesi'ni de fethetmiştir. Bu zamana kadar Kuban ve Terek hudutlarından Maniç ırmağı yataklarına kadar, Gazavât düşüncesini genişletmiş olan Şeyh Mansur'u engellemek isteyen Ruslar, Çeçenlerle 1785 yılında Kabartey'in Terek kıyılarında bulunan Tatartup'ta karşı karşıya gelmiş, Şeyh Mansur ve güçleri kuvvetli Rus birlikleri karşısında geri çekilmek mecburiyetinde olmuşlardır (Pusat, 2017).

Rus arşivlerinde Şeyh Mansur için mücadelecî kişiliğiyle beraber sosyal nizam için başkaldıran reformist biri olduğu belirtilmiştir. Sufizm doktrinini, Gazavât hareketiyle

birleştirmiş olan Şeyh Mansur, Rus sömürgeciliğine karşılık büyük mücadelelerde bulunmuştur. Mansur, 1783-1791 senelerinde 8 senelik bir mücadele neticesinde Rus emperyalizmine karşı kurmaya çalışmış olduğu İslam birliği düşüncesini yaşama uygulayamamıştır. Fakat Nakşibendî tarikatı içinde milli ve dini bir direniş hareketinin ortaya çıkmasını sağlayan ilk önder ve Çeçen direnişinin simgesi olmuştur. Ölümünden sonra 35-40 sene sonra şekil bulacak Müridizm hareketinin temellerini oluşturmuş, İmam Gazi Muhammed, İmam Hamzat ve İmam Şamil'e örnektir. İmam Şamil'e "Mansur kimdir?" diye sorulduğunda; "Çeçen köyü Aldılı Mansur, Kafkasya Müslümanlarının siyasi ve manevi isyanının büyük lideridir. O, fitrat gereği bedenen ve ruhen yüksek liyakat sahibi, yetenekli bir insandı." demiştir (Pusat, 2017).

2.3.2. Şeyh Gazi Muhammed Dönemi

Resim 3. Şeyh Gazi Muhammed

Köken olarak Avar asıllı İmam Gazi Muhammed veya bazı kaynaklardaki ifadeyle Gazi Molla, 1793 senesinde Dağıstan'ın Gimri Köyü'nde doğmuştur. Onun için herkes cesaretli, kahraman, samimi, dürüst, davasından vazgeçmeyen ve gerektiği zaman da acımasız olduğu hususunda ortak fikirdedir. Gazi Muhammed, aynı zamanda büyük bir hatip olmasının yanında büyük bir âlim olduğu için Kur'an-ı Kerim'in yüzlerce ayetini ve birçok hadisi bilip her hadiseye bir yorum katması ve bunları kavrama muhakemesi ile etrafındaki insanları oldukça şaşırtmıştır. İmam Mansur'un ölümü sonrasında Kafkasya Müslümanları, İmam Gazi Muhammed'in 1830 yılında başlatmış olduğu 2. Gazavât hareketine kadar ortalama 40 sene süresince ortak bir önder eksikliği yaşamışlardır. Rusya bu süre zarfında Kafkasya'da yaşamını sürdüren Müslüman milletlere yönelik her türlü dayatma ve işkenceyi uygulamakta geri durmamıştır. Nakşibendî-Hâlidî şeyhi İsmâil Şirvânî'ye bağlanan Gazi Muhammed, halifelik görevini üstlendikten sonra 1823 senesinde Dağıstan civarlarına gidip ikaz ve haber faaliyetlerine başlamıştır (Babazade, 2019).

Gazi Muhammed, ilk zamanlarda "Kutsal Savaş" ilan etmekten kaçınmıştır. Çünkü her an savaş olma ihtimaline karşın henüz bunun tam zamanı olmadığını düşünmüştür. Esas gayesini bir süre saklayarak sadece dini bir kişilikle büyük bir üne kavuşmuştur. Kendisini

izleyenlerin sayısı çoğaldıkça gerçek düşüncelerini ortaya koymaya başlamıştır. 1829 yılına kadar müridlerini Gimri’de toplayarak açıkça savaş ilan etmemiş ve 1823 yılından imam seçilinceye kadar geçen sürede vaazlarıyla halkı direniş hareketi için hazırlamıştır. Gazi Muhammed, halk önderlerinin de katıldığı bir istişare toplantısı düzenlemiştir. Bu toplantıda yapılan seçim sonucunda yeni Gazavât hareketinin liderliğine seçilmiş ve “imam” takma adıyla zikredilmiştir. İmamlar genellikle tarikata bağlı şahıslar olmanın yanında, savaşçı topluluklara katılanların tümü de tarikata bağlı kişiler değildir. Öncelikle gerçekleştirme arzusunda oldukları ilk husus herkesi tarikata bağlamaktan ziyade toplumun İslamiyet’in kaidelerine uyup ve Hz. Muhammed’in sünnetine uygun biçimde yaşamalarını sürdürmeleridir (Baddeley, 1989).

Gazi Muhammed, belirli bir zaman boyunca topluma açık davetlerde bulunduktan sonra tüm Çeçenistan ve Dağıstan milletine yönelik bir bildiri yayınlamıştır. İmam Gazi Muhammed, bildirisinde yalnızca Ruslara karşı değil, doğrudan toplumun hayat tarzına müdahalelerde bulunan ve yaptırımlar uygulayan politik düşüncelere yer ayırarak çağımızda da devam eden radikal dinciliğin arka planını meydana getirmiştir. Toplumunu cihada hazırlayan Gazi Muhammed, Ruslarla açıktan savaş için 1829 senesinde “Kafkasya Halkını Ruslara Karşı Cihada Davet” bildirisini yayınlamıştır. 2. Gazavât hareketini fiilen başlatmıştır. Yayınlamış olduğu bu bildiri ile resmen savaş ilan eden Gazi Muhammed, 1832 senesine kadar müritleri ve destek aldığı Çeçenistan ve Dağıstan milletlerinin de yardımları ile birçok akın yapmıştır. Son olarak iki koldan kuşatılmış olan Gimri Muharebesi’nde hayatını kaybetmiştir. Gazi Muhammed’in ölümünden sonra İmamlık görevini Hamza Bey (Hamzat Bek) sürdürmüştür. “Müridizm hareketinde” İmam Gazi Muhammed, oldukça mühim bir konumdadır. İmam Mansur’un başlattığı bu istiklal mücadelesini hayata geçiren ilk imamdır. Kafkasya milletine cihad anlayışını özümsetmenin yanında imamlık dönemi süresince İslami yaşama halkın uyum sağlamasında başarıya ulaşmıştır. Kafkasya’daki tüm milletleri Gazi Muhammed ilk defa bir çatıda toplayarak Rus sömürmesine karşı topluca bir başkaldırı hareketinde bulunmuştur. Gazi’nin toplu şekilde bütünleştirmiş olduğu Müridizm (Gazavât) hareketi sonrasında “İmam Şamil” döneminde zirve noktasına gelmiştir.

3.3.3. Şeyh Hamza (Hamzat Bek) Dönemi

Resim 4. Şeyh Hamza (Hamzat Bek)

Hamza Bey 1789 senesinde Dağıstan'ın gotsatı Köyünde doğmuştur. Gazavat hareketinin 2.imamı kabul edilir.Avar Prensi İskender Han'ın oğlu olan Hamza Bey, Gazi Molla Muhammed'in ve Şeyh Şâmil'in kayınpederi Şeyh Cemâleddin Gazikumukî'nin yanında yetişmiş ve 1832 senesinde Kafkasyalıların sürdürdüğü savaflara dahil olmuştur. Gazi Muhammed'in vefatı sonrasında Kuzey Kafkasya'nın yeni önderidir. Hamza Bey, diğer Kafkasya mücadelesinin önderleri gibi ileri düzeyde Arapça öğrenip güçlü bir ilim terbiyesi almıştır. Gazi Muhammed'in imamlık fikrine sıkıca bağlı kalıp Kafkasya mücadelesi için katı önlemler almıştır. İmam Hamza 1834 yılında Kafkasya mücadelesinin önünde engel teşkil eden ve Gazi Muhammed zamanında bir türlü ele geçirilemeyen Avar'ın merkezi olan "Hunzah"'a saldırarak bu hanedanlığı bozguna uğratmıştır (Aydın, 2019). Bu olay daha sonra Avarların ona düşman olmalarına yol açmıştır. "Hunzaklar" ve kardeşleriyle beraber Avarlar Hamza Bey'den intikam alma amacıyla çalışmalarını sürdürmüşlerdir. 1835 senesinde "Hunzah Cami"'sinde Cuma namazı sırasında Osman ve Hacı Murad tarafınca düzenlenmiş olan saldırıda Hamza Bey şehit olmuştur. Osman o esnada müridlerce öldürülürken, Hacı Murad kaçıp Ruslara sığınmıştır. İmam Hamza yaşarken kendisinden sonra başa İmam Şamil'in geçmesini arzuladığından Şamil'in imamlık görevini alması problem olmamıştır. İmam Hamza Bey'in vefatı sonrasında başlamış olan yeni dönemde, Şamil 25 senelik kavgasıyla ismini tarihte efsaneler arasına aldirmiştir. (Aydın, 2019).

3.3.4. Şeyh Şamil Dönemi

Resim 5. Şeyh Şamil

25 sene süresince Kafkasya'da büyük mücadeleler veren Şeyh Şamil 1797 yılında Dağıstan'ın Gimri Köyü'nde doğmuştur. Şeyh Şamil'in tarihteki kimliğinin büyüklüğünden kaynaklı soysal köklerdeki bazı bilinmezliklerden süregelen olaylar meydana çıkmıştır. Bazıları onun Kafkasya'da yaşamış Türklerden geldiğini kabul ederken; bazıları Kafkas yerel milletlerinden Çeçen ya da Çerkez asıllı olduğunu söyleyerek böyle sahiplenme çabasında olmuşlardır. "Şeyh Hamzat"'ın vasiyeti sonrasında toplumca "İmam" olarak sayılan Şeyh Şamil, ilk dönemlerde bu görevi kabul etmemiş ama toplumun istekleri ve ısrarları üstüne İmamlık görevini kabul etmiştir. Öncelikli olarak Rusya ile Gazavât mücadelesinden Müslüman Dağıstan milletini şeriata riayet ettirmeyi tercih etmiştir (Aydın, 2019). Boylar arasında bulunan uyuşmazlıkları gidererek onları bir arada toplamıştır. Bu şekilde aynı amaç

için birleşen Kuzey Kafkasya’da ortak özgürlük Kuzey Kafkasya idealinin oluşmasına katkı vermiştir. Şeyh Şamil, Rusya’nın Kafkasya için amaçlarından vazgeçmemesi ve sulha yönelik siyaset izlememeleri üzerine savaş hazırlıkları için karar vermiş ve Çeçenistan’ın “Ensall” bölgesine gitmiştir. Şeyh Şamil’in 1834-1859 senelerinde verdiği mücadele, Çeçenler için büyük bir umut kaynağı olup ve bu dönem Ruslara karşı olan çekişme bakımından en mühim dönem olarak kabul edilmiştir. Şeyh Şamil’e dâhil olan Ensallıların yanında bu mücadeleyi desteklemeyen bazı kesimler de mevcuttur. Bu kesimde bulunan bazı kişiler İmam Şamil’in evi olan Gimri’ye Rusların gelmeleri için gizliden haber ulaştırmışlardır. “Ensallılar” ile beraber hareket eden Şeyh Şamil içlerindeki şahıslardan birinin gelip durumu kendisine bildirmesinden sonra geri dönmüş ve buyruğundaki birliklerle beraber saldırıp Rusları mağlup etmişlerdir. Bu mücadelede Rusya önemli kişileri kaybetmiştir (Babazade, 2019).

Sonrasında Şeyh Şamil, Çeçen köylerine gidip asker toplanması amaçlı buyrukta bulunmuş ama bu buyrukla görevli şahıs zehirlenip şehit olmuştur. Bu olay sonrasında Hacı Taşev isminde bir kahraman buyruğundaki 40 kişi ile Şeyh Şamil’in huzuruna çıkmış, bu birlikle birlikte kendi güçlerini de bir araya getiren Şeyh Şamil Çeçen köylerinden Çirukta Köyü’ne ulaşmıştır. Çirukta’dan İnci’ye, oradan da Uruta Köyü’ne giden Şeyh Şamil, kendisine karşı çıkanlara ve yardıma gelen Hunzahlarla mücadele etmiş ve bozguna uğratmıştır. Sonrasında Çirkey’den Burjuna’ya giden Şamil, Ruslarla beraber hareket eden muhalif grupları ve Rusları yenmiştir. Böylece Ruslar geri çekilme mecburiyetinde olmuştur. 1837 senesinde Ruslar, Hunzah köyüne girerek belirli bölgelere kaleler yapmışlardır. Hunzah haricindeki birçok köyde de aynı biçimde işgallere girişilerek kaleler yapılmıştır. Tüm bunlardan sonra Şeyh Şamil, birliklerini de alıp 1839 senesinde Ahulghoh Köyü’ne gidip Ruslara karşı savunma pozisyonu almıştır (Aydın, 2019).

Bu savunma mücadelesinde Şeyh Şamil ve birlikleri korkusuzca Ahulghoh’u sonuna kadar savunma gayretini göstermişlerdir. Şeyh Şamil, Rusya’nın ilerlemesini engel olmak için oğlu Cemaleddin’i tutsak etmiştir. Ruslar bakımından kuşatma sürecinin uzayıp ve şartların güçleşmesi Rus Komutan Grabe’nin liderliğinde Rusları anlaşmaya itmiştir. Anlaşma esnasında Rusların Şeyh Şamil’in koşullarını reddetmeleri sonrasında Şeyh Şamil’de Ahulghoh’u serbest bırakmamaya çaba veren bir vaziyet almıştır. Esasında Şamil’in amacı, anlaşma yapmaktansa Ahulghoh’u korurken Ruslara karşı zaman ve kuvvet kazanmaktır. Rusya komutanı “Grabe”, Şamil’in stratejisini anladığında Ahulghoh’u işgal etmiştir. Şamil ve müridleri, Ahulghoh’u üç ay süresince ölümüne savunsalar da Ruslara vermektan başka çareleri kalmamıştır (Babazade, 2019).

Şeyh Şamil vermiş olduğu önemli kayıplar sonrasında çok az sayıda kalan müridleriyle beraber Çeçenistan ormanlarına ulaşip o bölgeye ulaşmayı başarabilmiştir. Şamil’in

Çeçenistan'a geçtiği haberini alan Ruslar Kafkasya milletinin vergilerini yükseltmiş ve Rusların bu uygulaması sonrası huzursuz olan Çeçenler ise Şeyh Şamil'in davasına daha sıkıca sarılmışlardır. Rusların vergi yükseltmelerinin yanında Çeçenlerin silahlarını toplattırıp ve en zalim biçimde Çeçen kadınlarının soyularak meydanlarda utanç verici bir biçimde teşhir edilmelerinin istenmesi, uygulamış oldukları yollar arasındadır. Ahulgoh savunması sonrasında Çeçenistan'a gelen Şeyh Şamil artık Ruslara yönelik savaşını Çeçenlerle beraber yürütmüştür. Çeçenleri gerek zihni gerek dini açıdan güçlendirerek mücadeleye hazır hale getirmeye çalışmıştır. Şamil böylece Dağıstan Çeçenistan'da yeni müridler edinerek davası yönünden yepyeni bir döneme adım atmıştır. Ruslar Ahulgoh savunmasından sonra Şamil ve müridlerinin kuvvetsiz halde oldukları kanaatine vararak komutanları "Grabe" ve kuvvetlerini göndermiştir. Rus güçleri, 1841 yılında Şeyh Şamil ve müridlerinin üstüne gitti fakat ağır kayıplar olunca geri çekilme mecburiyetinde oldular. 1840-1843 seneleri içerisinde burada Rusları bozguna uğratan Şeyh Şamil, 1845 yılında "Dargo" bölgesinde de önemli başarılar gösterip, Dağıstanlıların isyan etmelerini sağlamış ve Doğu Kafkasya'nın egemenliğine sahip olmuştur. Fakat 1847 senesinden itibaren Şeyh Şamil çatısındaki hareket etkisini kaybetmeye başlamış. Rus güçleri stratejik biçimde Çeçenya'nın ve Dağıstan'ın içlerine kadar yürümüş ve Şamil'in çevresini iyice sarmışlardır. 1853-1856 senelerinde gerçekleşmiş olan Osmanlı-Rus harpleri, Kafkasya coğrafyasındaki Rus baskılarını belli düzeyde azaltsa bile Rusların Osmanlı Devleti'ni yenmesiyle, 1857 yılından itibaren doğu, kuzey ve güneyden olmak üzere üç koldan teçhizatlı bir biçimde Kuzey Kafkasya'ya yapmış oldukları istilalar sonrasında Doğu Kafkasya'daki müridizm hareketi etkisini yitirmiştir (Aydın, 2019).

1858 sonrasında Kafkasya mücadelesi kan kaybetmiştir. 1859 senesinde Şeyh Şamil müridleriyle beraber Ruslara karşı son savunmasını yapmış lakin 1853-1856 seneleri arasındaki Kırım Savaşı'ndan kuvvetlenerek çıkan Ruslara teslim olmaları kısa zamanda olmuştur. Bölgeye Baryantski'nin görevlendirilmesiyle kuvvetlenen Rusya, 1859 senesindeki Gunib kuşatması sonrasında Şamil ve oğulları Gazi Muhammed, Gazi Şafii'yi teslim olması konusunda mecbur bırakmışlardır. Teslim olmak zorunda kalan Şeyh Şamil'den sonrasında Kuzeydoğu Kafkasya'daki istiklal mücadelesi son bulmuştur. Şeyh Şamil sonrası XIX. yüzyıl ortalarına doğru Kumuklu Kunta Hacı liderliğinde Kafkasya'ya getirilen ve genellikle Dağıstan ile Çeçenistan'da bilinen Kadiri Tarikatı da direnişe dahil olmuştur. 1877 senesinde Çeçenistan ve Dağıstan'da çıkan büyük isyanın Ruslar tarafından etkisiz hale getirilmesi sonucunda binlerce mürit Sibiryaya tehcir edilmiş, bunun üzerine de tarikatlar etkinliklerini gizleme mecburiyetinde kalmıştır, direnişi ve savaşçılığı temsil eden "abreklik geleneği" içerisinde cihat ruhu muhafaza edilerek 1917 senesine kadar sürdürülmüştür. Şeyh Şamil'in teslim olmasının ardından 5 yıl daha mücadeleyi sürdüren Çeçenlerin direnişi 1864 yılında engellenmiştir

(Budak, 2018). Müridizm hareketinin başından itibaren Çeçenler, isyan ve direnişin her aşamasında daimi yer almış ve birçok önderin müridleri arasında var olmuşlardır. Çeçenler, diğer etnik gruplardan farklı olarak isyanların bastırılma safhasında bile karşı tarafa geçmeyi veya pasif kalmak yerine sonuna kadar savaşmayı yeğlemişlerdir. Çeçenler, bu süreçte her imkan bulduğunda ya kendi başına ya da komşu milletlerle beraber baş kaldırmışlardır. Çeçenlerin isyancı ve savaşçı yönleri, mücadele dönemi süresince onlara mühim zararlar vermiştir. Her isyandan sonra köyleri ve tarlaları tarumar edilmiş; önemli şahsiyetleri katledilmiş, farklı bölgelere mecburi göçe zorlanmışlardır. 1856 Kırım Savaşı sonrasında Rusların güçlenmesi ve Şeyh Şamil'in teslim olmasından sonraki sancılı süreç, Çeçenlerin büyük bir kısmının Osmanlı İmparatorluğuna göç etmeyi mecburi hale getirmiştir.

Sonuç

Kafkas bölgesi tarih süresince birçok devletin ilgi ve dikkatini çekip, sahip olduğu jeopolitik konumdan ötürü birçok devletin saldırılarına gebe olmuştur. Rusya, büyük hayali olan sıcak denizlere inme politikasını hayata geçirebilmek için Kafkasya bölgesinde egemenlik kurmak istemiştir. Rusya bu nedenle sürekli Kafkas ülkeleri ile mücadele etmiştir. Bu mücadele ettiği ülkelerden biride Çeçenistan olmuştur. Çeçenistan, bu tarihi coğrafi kaderden dolayı sürekli bağımsızlığını yitirmiş ve bunun sonucunda geçmişten günümüze daima bağımsızlık mücadelesi vermiştir. Ama ne yazık ki Çeçenlerin bağımsızlık mücadele yaraları henüz kapanmamıştır. Çeçenistan'da gerçek bir siyasi sürecin yürütülmediği ve taraflar arasında kesin bir anlaşma olmadığı izlenmektedir. Taraflar arasında hala yanlış anlaşılmalara ve düşmanlıklar mevcuttur. Bu hususta geçmişten günümüze süregelen Çeçen bağımsızlık mücadelesinin anlamak için oluşturan ortak ideoloji, örgütlenme ve şiddet eylemleri unsurlarına sahip olup olmadığı ve bağımsızlık mücadelesi olarak başlayan çatışmanın ne şekilde ilerlediğinin incelenmesi gerekmektedir.

Çeçenlerin özgür bir devlet kurma amacıyla yürüttükleri temel askerî strateji, Çeçenistan içinde ve dışında askerî ve sivil hedeflerine karşı gerilla savaşı ve terörizm birleşimi savaştır. Gaye, karşıtlara kaldıramayacakları kadar insan kaybı, siyasi, ekonomik ve prestij kaybı verdirerek Çeçenistan'dan çekilmeye zorlamaktır. Rusya'nın buna karşı geliştirdiği temel karşı strateji ise salt güç kullanarak klasik savaş yollarıyla isyanı ne pahasına olursa olsun engellemek ve bunu yaparken de sivil-asker ayrımı gözetmemek ve hatta bilhassa sivillere karşı farklı cezalandırma yöntemleri uygulayıp Çeçenleri mücadeleden vazgeçmeye zorlamaktır. Tabiatı gereği, gerilla ve karşı-gerilla savaşı uzun ve alabildiğine şiddetli ve yıkıcıdır. Savaşın sonunda her kim kazanırsa kazansın elde edeceği kısıtlı zenginlikleri de tahrip olmuş, yanmış, yıkılmış ve nüfusunun büyük kısmını uzun mücadelede yitirmiş bir ülkedir. Binlerce Çeçen 1860'larda mülteci olarak farklı ülkelere sığınan ataları gibi ülkelerini terk etmek zorunda kaldı.

Sulh tekrar ülkeye hâkim olsa bile, bunların çoğunluğu geçmiş yüzyılın mültecileri gibi geri dönemeyecektir. Çeçenlerin liderliğinde Kuzey Kafkasya halkları Çarlık ordusunun akınlarına karşı etkili bir şekilde direnmiştir. İmamlar dönemi olarak da adlandırılan Şeyh Mansur ile başlayan ve Gazi Muhammed, Hamza Bey ve İmam Şamil ile kurumsallaşmasını tamamlayan Gazavat hareketiyle Kuzey Kafkasya dağlı halkları Ruslara karşı oluşturulan devlet çatısı altında mücadelelerini aktif olarak sürdürmüşlerdir. Çeçenlerin, Ruslara karşı verdikleri bağımsızlık hareketinin en önemli manevî unsurlarından biri Müridizm hareketi ve onunla özdeşleşmiş olan isim Şeyh Şamil'dir.

Çeçenleri farklı kılan, aşiret ve grupları birleştirmek için şimdiye kadar İslamiyet dışında birleştirici bir ideoloji bulamadılar. Üstelik İslamiyet'i mücadeleyi Kafkaslara yaymak ve Müslüman ülkelerden destek almak için de önemli bir unsur olarak algılamaktadırlar. Mücadele uzayıp sertleştikçe İslamiyet unsuru daha ön plana çıktı ve radikalleşti. Şeyh Şamil Gürcistan'a akın düzenleyip Gürcü soyluların ailelerini kaçırmaya çalıştı. Günümüz İslamcı Çeçen liderleri ise küresel radikal İslamcı terör örgütleriyle iş birliği kurarak etkinliklerini arttırmaya çalışmıştır. Neticede, her iki yolda başarıya ulaşamadı. Beklentinin tam aksine, radikal İslam Çeçenlerin kendi içlerindeki bölünmeleri artmadı ve dış dünyanın sempatisinin yitirilmesine sebep oldu. 20'nci yüzyıldaki başarılı gerilla hareketleri ele alındığında, milleti harekete geçiren ve zorluklara dayanmasını sağlayan ideolojinin milliyetçilik olduğu görülmektedir. 9Netice olarak, hâlihazırdaki dinamikler çerçevesinde Çeçenistan problemini her iki tarafın da kendi başlarına çözmeleri mümkün gözükmemektedir. Bölgede kalıcı bir çözüme ulaşılması için uluslararası toplumun inisiyatifi ele alması gerekmektedir. Aksi halde, şimdilik Kuzey Kafkasya'nın sınırlı bir bölgesini etkileyen problemin daha geniş coğrafyalara yayılması büyük ihtimaldedir. Bölgenin ve dünyanın güvenlik ve istikrarı için her iki tarafta da büyük yıkıma neden olan çatışmanın derhal sona erdirilmesinde büyük yarar vardır. Günümüzde Çeçenya, Rusya'ya dış işlerinde bağlı; iç işlerinde milli ve geleneksel bir yapı olan "De facto" devlet haline gelmiştir. Ülkede Radikal İslamcılarla mücadele devam etmektedir. Seküler Çeçen Milliyetçilerine karşı yumuşak bir tavır hâkimdir. Birçok siyasi af çıkarılarak sınır dışı edilen Seküler Çeçenlerin, Çeçenya'ya tekrardan davet edildiği bilinmektedir. SSCB'nin 1991'de dağılmasıyla Çeçenler ve İnguşlar, Çeçenistan-İçkerya Cumhuriyetini adı altında bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Buna rağmen Rusya hiçbir zaman bu bölgeden vazgeçmemiştir. Takribi 500 senelik bir tarihe sahip olan Çeçenistan'ın varoluş mücadelesi Ruslar tarafından bir kez daha aksatılmış olup 1994-1996 seneleri arasında gerçekleşen birinci Çeçen-Rus savaşını Çeçenlerin kazanmasıyla Ruslar bölgeden çekilmiştir. Ancak Ruslar, 1999'da bir kez daha Çeçenistan'a saldırı düzenlemiş ve bu kez başarı sağlamıştır. Çeçen direnişini engelleyen Ruslar, Çeçenistan-

İçkerya Cumhuriyetini lağvederek kendilerine bağlı yöneticileri atadığı Çeçenistan Cumhuriyetini kurmuştur. Yaşanan bu sürece rağmen Kuzey Kafkasya genelinde ve Çeçenistan özelinde çatışmalar sona ermemiştir. Türkiye Çeçen-Rus çatışmasında bölgede sahip olduğu siyasi ve jeopolitik konumu itibariyle söz sahibi bir ülke konumundadır. SSCB'nin dağılması sonrasında Türkî Cumhuriyetleriyle iyi ilişkiler kuran Türkiye, yaşanan durumlara temkinli yaklaşarak Çeçenistan'ın bağımsızlığını tanımamıştır.

Kaynaklar

- Abdullayev, N. ve Elma, F. (2009). Sovyetler Birliği'nde Reform Sürecinin Başlangıcı ve Gorbaçov Dönemi, *Kafkas Üniversitesi Dergisi*, 26 (1), 71-87.
- Anadol, C. (1996). *Çağımızın Gerçek Kahramanları Çeçenler*. Kamer Yayınları.
- Aydın, A. (2019). *Şeyh Şamil ve Müridizm Hareketi* [Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Aydın, N. ve Ergün, E. (2019). Kafkasya Gazavatı ve Şeyh Şamil. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (12), 87-114.
- Babazade, S. (2019). *Müridizm ve Kafkasya Mücadelesindeki Rolü* (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Baddeley, J. F. (1989). *Rusların Kafkasya'yı İstilas ve Şeyh Şamil*. (Çev. S. Özden). Kayihan.
- Bardakçı, M. N. (1996). Kuzey Kafkasya'nın Bağımsızlık Mücadelesinde Tasavvuf ve Tarikatların Rolü. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 34-52.
- Budak, M. (2015). Rusya'nın Kafkasya'da Yayılma Siyaseti, *Yeni Türkiye Kafkaslar Özel Sayısı*, 18-54.
- Çatalkılıç, D. (2016). İngiliz ve Alman Seyyahların Gözünden Çeçenler ve İnguşlar. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 13(50), 65-94.
- Çeçen A. (2019), *Çeçenistan Dosyası*. Astana Yayınları.
- Erkılavuz, T. (2018). *Rusya'nın Kafkaslardaki Petrol Doğalgaz Jeopolitiği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.
- Ersoy, H. ve Kamacı, A. (1994). *Çerkez Tarihi*. Tümzamanlar Yayıncılık.
- Kurban, V. (2020). *Tarihi Sosyo Kültürel Yapısı ve Siyasal Yönleri ile Çeçenler*. İktisad Yayınevi.
- Kutlu, T. C. (2005). *Çeçen Direniş Tarihi*. Anka Yayınları.
- Mansur, Ş. (1995). *Çeçenler*. Sam Yayınları.
- Özcan, A. (2014). *Çeçenler* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Pusat, T. (2017). *Sufizmin Türk Medyasındaki Temsili: 2000'li Yıllar* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Uludağ, S. (2006). Mürid. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* [C. 32, 8-12]. TDV Yayınları.

- Yıldız, Y. (2017). 18. Yüzyılda Rusya'nın Kuzey Kafkasya'yı Hristiyanlaştırma Politikası. *Tarihin Peşinde -Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18, 429-451.
- Yılmaz, N. (2015). Kafkas Mücadelesinde Müridlik Hareketinin Rolü, *Yeni Türkiye Dergisi* *Kafkaslar Özel Sayısı*, 74 (6), 26-36.